

KATHRINE SØRGÅRD

TRÆNA

VEGA

RØST

BØLGELANGS MOT NORD

CHART

OVER

NORDLANDS

- AMTS. LINIE
- FOGDERIE. LINIE
- PROVSTIE. LINIE
- PRAESTEGIELD
- KIRKE.

RØLGE-

LANGS

MOT

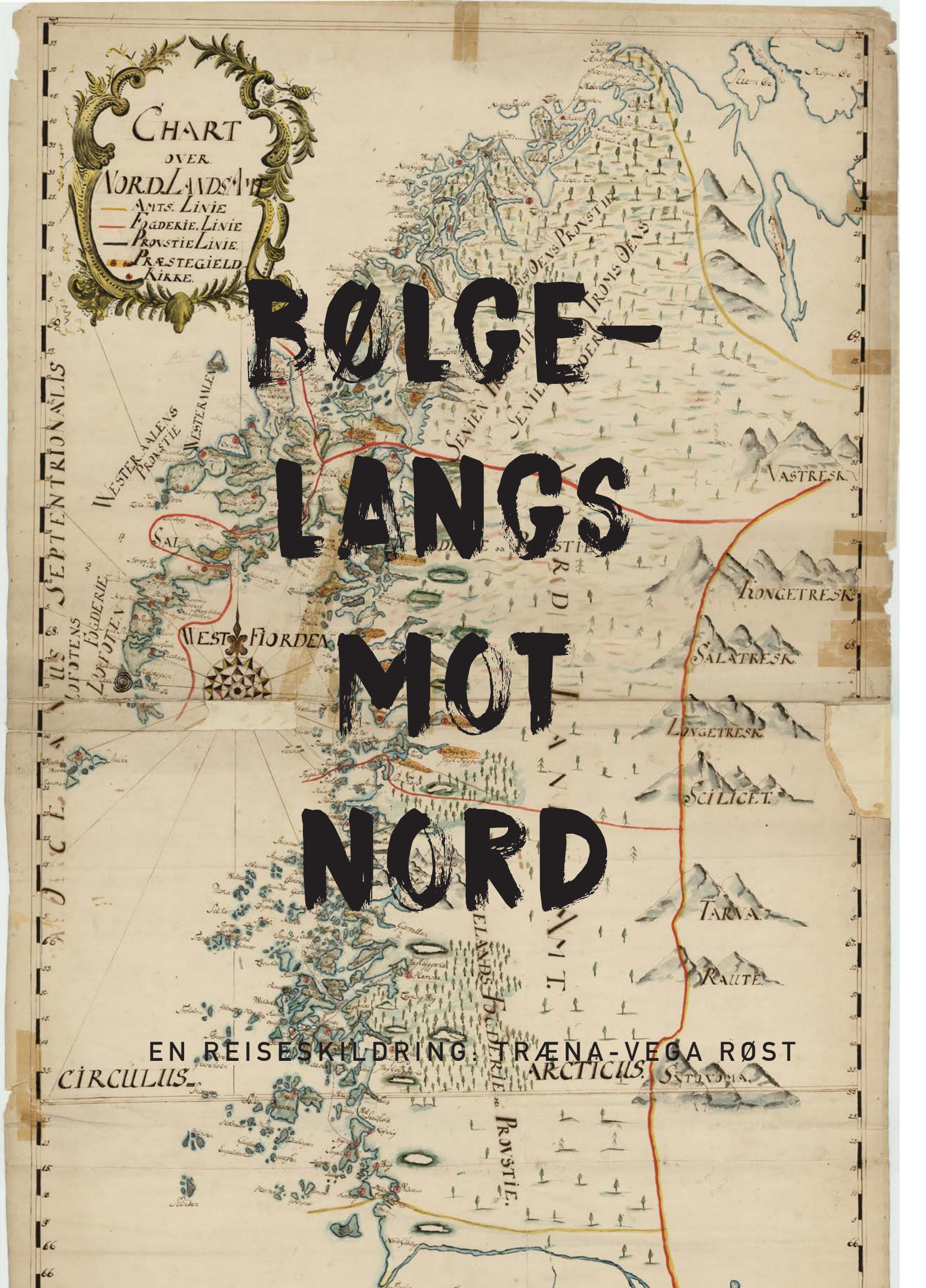
NORD

EN REISESKILDING: TRÆNA-VEGA RØST

CIRCULUS

ARCTICUS

STYVRIA

INNEHOLD

4 BØLGELANGS MOT NORD

15 VEGA

29 TRÆNA

47 RØST

63 REISETIPS

67 RØSTER FRA ANDRE HAVFOLK

Foto: Kathrine Sørgård og inviterte gjestefotografer. Kathrine Sørgård foruten annet enn der som er nevnt.

Bli med utaskjærs

Selv fra en skranglende trikk skinnelangs i hovedstaden kan jeg høre havet. Se for meg det stadig skiftende lyset som omgir øyene langt av land. Reisene bølgelangs langt ut dit hvor hav og himmel flukter sammen har med sitt evige brus fra storhavet skapt en alltid tilstedeværende lengsel. For havet er himmel på jord.

Mitt nordvendte hjerte har drevet meg ut til de ytterste holmer og skjær, til de topløse og lavmælte landskap. Til et nordhavsparadis med spredte øysamfunn hvor havfolket kjemper for sin tilstedeværelse. I ytterkanten av tilværelsen har fortiden en fremtid. I de gamle fiskeværene tenkes det nytt, med respekt for det som har vært.

Ta Træna med storm

Vinterstid samles gode krefter for alle vinder langt til havs for å Ta Træna med storm. Havfolk fra et spredt kystlandskap, fra Vega og Røst gjør landkjenning på Træna i februar måned. Folk som virkelig vil noe pakker ned sitt tankegods i sine lofotkister, fyller de til randen med skaperglede og en befriende fandenivoldskhet når de reiser ut til randen av Helgelandskysten. Her finner havfolket samme bølgelengde, sammen er de sterke.

Ta Træna med storm er blitt en årlig vinterfest som utspiller seg i tiden når skreifisket tar til. Den som har «moillkost» seg med fersk lever og rogn servert på oppvarmet porselen ved langbordene på det åpne fergedekket ombord i MS Husøy under landligge husker det lenge. Vinterfesten er en herlighet, vi ser frem til at den blir langvarig føljetong!

Kysten sett fra Hurtigruta.

Mat tilberedt over bål i gapahuken på Træna under den første «Ta Træna med storm»

Kampen for tilstedeværelsen

Gi seg, slutte å kjempe for livsviktige båtruter og viktige arbeidsplasser som er grunnlaget for et liv langt til havs? Aldri i verden, hoier havfolket. Vi som har blitt glad i øyfolket, og føler som øyfolk selv, hoier med. God kommunikasjon til sjøs langt av land er selve livsnerven for disse sårbare øysamfunnene. Kampen for å bevare rutetilbudet er en kamp for tilstedeværelsen for folket fra havet. Gull verdt er et godt rutetilbud også for tilreisende som har fortapt seg i de naturskjønne stedene og folket som holder liv i dem. Havet og hurtigbåtene binder kystbygdene sammen. Båt + folk = muligheten for levedyktige samfunn. Et enkelt regnestykke.

La tiden være en venn

Bølgelangs og bølgetvers, slik farer folk så grassat mellom steder. Noen ganger derimot, vil været det annerledes. Er du heldig finner du deg selv plutselig værfast under en reise ut i havet. Noen ganger forblir vi lengre underveis enn planlagt. På Trænas naboøy Myken håper Bodil stadig på at det blåser opp til orkan mellom kl. 14 og 15 på søndager, slik at hurtigbåten får landligge. Skjer det slipper hun å reise fra det gamle nordlandshuset «Martinstua» hjem til hovedstaden. Å bli værfast kan være en gave, alt etter hvordan du tar det. Plutselig befinner vi oss i en lomme av tid, i et mellomrom. Er du værfast får du flere muligheter til møter med mennesker du kanskje ellers aldri ville ha truffet. Tid til å bli bedre kjent med folk og landskap uten å forhaste seg.

Heit glede

Når i havgapet er saunaen på Træna for en liten storstue å regne. Her kan reisende nærme seg øyfolket i varme omgivelser, være nakne sammen. Badedrakten kan du beholde på om du vil. For å være nakne sammen kan like mye være det å komme hverandre nær utenfor egen komfortsone. Saunaen like ved Havfolkets hus er av de fineste steder for gode samtalene, også mellom fremmede.

Når kroppen er varm og du har blitt heit gjør det godt å stige ned noen få trappetrinn rett ut i havet for en forfriskende dukkert. Nakenbading er lov, selv om det helst er begeistrede tilreisende som drister seg til slikt. Er det ikke spennende, at vi aldri riktig vet hva som skjer? Våg deg gjerne litt frempå, tør å vise litt av hvem du er.

Bølgelangs

Stedene vi reiser til er også møtene som oppstår, menneskene er stedenes dypeste farger. Møtet mellom reisende og fastboende langs kysten har en sterk tradisjon. Fremmede utaskjærs fra har til alle tider gjort landkjenning på de ytterste øyene etter å ha nærmet seg land fra åpne, heftige havstykker. Noen ble, og blir fortsatt igjen. Ja, hva er vi uten tilflyttere spør Mari-Ann på Træna oss om. Ønsker du å bli en av havfolket er det mange som vil ønske deg velkommen. Mennesker fra den store verden lokkes ut i den røffe skjærgården, på jakt etter ramsalte opplevelser. Til tross for, eller kanskje fordi det å reise kysten over åpne havstykker er langt fra minste motstands vei, eller lei. Tidvis går sjøen kvit. Andre ganger er havet en gullskimrende, blankstille flate. Er du heldig befinner du deg ombord i en hurtigbåt på slike dager. For ombord befinner du deg i et mellomrom, i en lomme av tid hvor du bare er underveis, med tid til å fange inn de tidløse landskap du farer gjennom, snakke med andre reisende som også har tatt turen ut på dekk en stille sommerkveld. Andre kvelder føles bølgene som vinger mens man bare så vidt bryter havoverflaten med en hurtiggående katamaran. Å reise bølgelangs eller bølgetvers over den blå vidda uansett vær kan få timene til å flyte av sted i

en fei. For man ble gjerne bare sittende og la tanke fare av sted over holmer og skjær. Eller fikk vind i håret, vind under skjørtet ute på dekk. Husk å ta på deg ull! Sjøen og bevegelsene gjør noe med oss. Etter hvert som vi finner roen kan det gjøre litt vondt å rive seg løs fra egne tankerekker bare for å plassere seg på land. Sommerstid som vinterstid er det skjellsettende å reise langs Helgelandskysten, utover Vestfjorden. Noe skjer med deg da. Som vi nærmer oss ytterpunktene, øyene, stiger fantasiforløsende tinder opp av havet. Men blir vi bedre mennesker av å jage etter de høyeste punktene? Per Fugelli funderte på det i sin skildring av det toppløse landskapet på Røst. Hans tankegods ligger gjemt i en digital lofotkiste på nett. Et tankegods som gir gjenklang. Han inspirerer, forsterker gleden av å ta seg ut til de navnløse skjær i sjøen i nordlandssommerens evige dag i stedet for å bestige de villeste av tindrende tinder. Ut mot de absolutte ytterpunkter. Til grunner som i storm forsvinner under et frådende hav.

La meg døse på et skjær ytterst i havgapet i en svalende midsommernatt. Omgitt av et sjeldent rolig villhav, bade på floa og lage spor i vann og i sand mens solen skinner gjennom natten. La meg løpe barbent over en finkornet nordhavssandstrand. Plukke rapptjukke kystmulter kysset av midnattssolen. La meg børste av meg kystlyng etter en natt ute i heia mens svale kjærtegn slipper til med vinden.

Nordlandssommerens evige dag

Nordlandssommerens evige dag, kalte Knut Hamsun de lyse nettene for. Skillet mellom natt og dag avsløres av temperaturen i lyset. Vi anbefaler deg å reise gjennom de nordnorske sommerlandskapene nattetid, i godt selskap! For når midnattssola brenner på himmelen brenner de oppløftende nettene seg fast som tatoveringer på innsiden av oss. Sommerstid kan vi stryke natten av dagsorden fra den siste aften når sola går i havet. I de lykksalige måneder er tussmørke og nautisk mørke en saga blott, man blir putevar og får lakenskrekke. Drikker kaffe midt på natta. Døgnvilla blir som å befinne seg i en vertigo. Ja, reis for all del gjennom sommernatten om du kan, under det myke, forskjønnende nattens milde lys når solen frir oss fra de lange, harde skyggene.

Får du siden med deg en mørklagt Vestfjord fra dekk, lyssatt av sølvskimret måneskinn, er du heldig. For der gror mang en ting i måneskinn. Åpner vi en bok med Theodor Kittelsens skildringer fra hans to år på forblåste Skomvær fyr, ser vi hva slike fantasier kan gjøre med oss.

Vega

Et rødmalt, lite hus på skjæret Lille Emårsøy i skjærgården utenfor Vega har festet seg på netthinnen. Slike ensomme hus på holmer og skjær er fantasiforløsende. Tenk, folk levde her ute året gjennom. Her var små samfunn på små ytterpunkt i tilværelsen. Husene står på sine grunner av gode grunner. Tilpasset frådende vinterhav og den voldsomme sørvesten. Kjærligheten til de gamle utværene er det mange som føler på, både tilreisende og etterkommere av de som levde hele liv der ute på holmene. Når vi tar oss ut til husene som fortsatt står der, finner vi gjerne en snarvei til vårt eget register av følelser. Skjønt, den følelsen kan man få på hovedøya på Vega også. På Nes i det sjarmerende rorbumiljøet kan du finne ly for natten i sjarmerende brygger som kom til for lenge siden. Lyder fra optimistiske hammerslag sprer seg mellom bryggene, trehusbebyggelsen tas godt vare på. Mellom bryggene er en liten åpning, et svaberg hvor fiskere trakk opp båtene sine. Svaberget er også i dag en allmenning, her kan du sette deg ned på berget og plaske med beina i vannet etter å ha funnet ly for natten i en rorbu og få en brygge som en hav-terrasse for en stund. Sommerstid er det liv og røre i havna, kanskje blir du bare sittende på en av de gamle stolene gjennom den lyse natten. Eller drar ut fra Nes i kajakk? Er det rart jeg gleder meg til å utforske Vegas lavmælte og mangfoldige øyrike sommerstid?

Toppløse landskap og underhavsfjell

Det toppløse landskapet er fullt av høydepunkt. Så vidt synlig opp av havet utgjør de lavmælte holmer og skjær de høyeste punkter av veldige underhavsfjell som forsvinner ned i de store havdypene. Ned i en verden vi stadig blir mer kjent med, men som mange av oss enda vet så lite om. Langt av land er vi omringet av et havdyp vi er tett på, men har liten tilgang til. Jorden burde hete havet, skriver Morten Strøknes i den forunderlige Havboka som er oversatt til mangt et fremmed språk. Tenk om vi kunne tømme havet, bare for en stakket stund. For en tur det ville ha blitt, fra Vega via Træna til Røst, hvor Helgeland møter Lofoten. I havdypene bindes øyene sammen av de dypeste daler. Havet binder øyene sammen for oss. I mellom farer havfolkets busser, hurtigbåtene. Høydepunktet ville ha blitt det store korallrevet på flere hundre meters dyp like utenfor Røst, om vi kunne reise som Kaptein Nautilus. Verdens største korallrev i kaldt vann, sier de som har greie på slikt, oppdaget bare for noen år siden. Fantet det bare en undervannsheis ned dit. Best som det er, for livet der nede, er det at korallrevet får være i fred. Vi håper skipsrederne lar sine trålere farer varsomt frem når de høster av havets frukter vest av Røst.

En ferjereise til Vega nordfra kan være som et lite eventyr om du er heldig og får med deg «melkeruta»

Ta sats

Hva er vi vel uten hverandre? Stedene vi kommer til er like mye menneskene vi møter som de er de heftige landskapene. Så fint det er, at det finnes steder som saunaen på Træna som senker terskelen for møter mellom fremmede, at det finnes steder hvor reisende kan nærme seg øyfolket i varme omgivelser. Snart velger jeg meg igjen februar, startskuddet for den årlige reisen bølgelangs mot nord. Som jeg gleder meg, tenker jeg og oppdager at jeg glemte helt å gå av trikken der jeg skulle.

Selv om jeg plutselig finner meg litt ute av kurs etter å ha forvillet meg tilbake i storbyens asfaltjungel virker mitt indre kompass. For når vi først åpner oss opp kan det skje at landskapene vi møter tar bolig i oss. Slik skapes minner som kan etterprøves fra en trikk i hovedstaden som sjelden står værfast. Så ble det en uforutsett rundtur med trikken. Så fint! Mer tid til å dagdrømme. Det er bare å lukke øynene litt til for å gjenoppleve reisene bølgelangs. Lengselen, den er blå.

Ute på dekk på Hurtigruta får du en real dose med frisk havluft.

Underveis. Trænfjorden oppleves som best ute på dekk.

Langt til havs i Vegas skjærgård.

VEGA

Langt av land frister skimrende skjellsand til barnebent vassing mellom et mylder av holmer og skjær. Når veldige krefter har trukket havet tilbake avsløres den omfattende og sammenhengende strandflaten som er så unik for Vegaøyene. At havet like sør for polarsirkelen er forfriskende har sine fordeler. Havet her ute kan under de riktige forhold være klart og gjennomsynlig som det fineste krystall. Senere på døgnet når vannmassene igjen siger sig på forsvinner mange av holmene og strendene under floa. Sommerdagene her ute under blankstilla når himmelen speiles mellom holmer og skjær er uforglemmelige. Kanskje ble du bare stående på en holme og lot havet omslutte deg?

Noe skjer med oss når vi finner oss helt ytterst av tilværelsen. Å forbli uberørt er en umulighet. Landskapet til havs og ekkoet etter de som har levd her ute kommer nært, river deg ut av nåtiden og lokker deg med tilbake i tid. Til da samspillet mennesker i mellom og samspillet mellom mennesker og ærfugl her ute utgjorde den største forskjell for tilværelsen.

Menneskenes konkylies

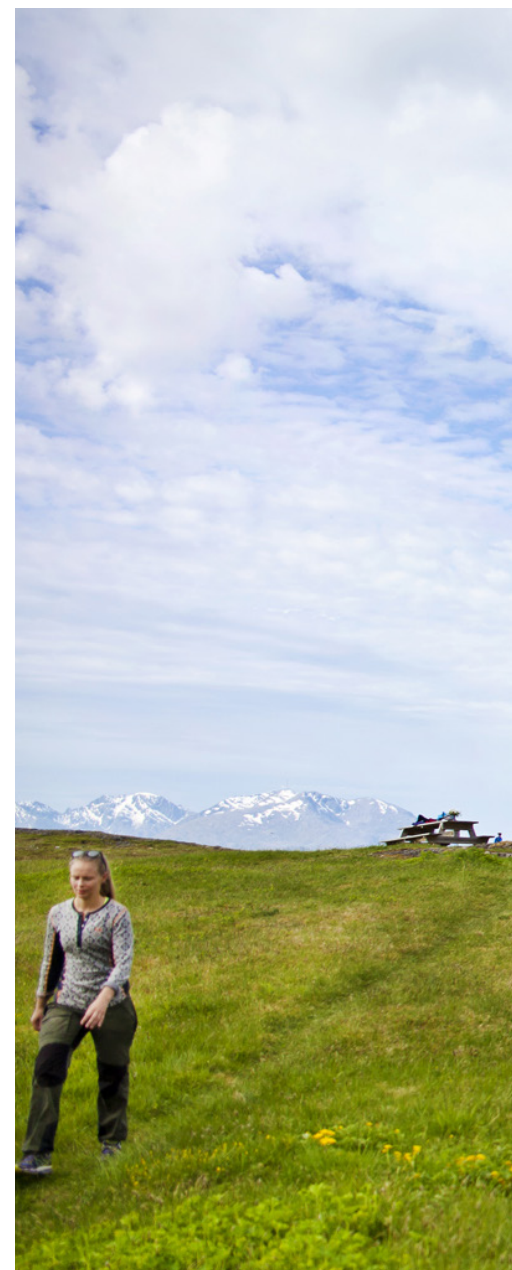
Enslige hus på holmer og skjær åpner opp for plutselige, indre tidsreiser. De få husene som enda står igjen ute i havgapet endevender en hver sentimental tilbøyelighet og bringer ord av Haldis Moren Vesaas til live: «Som en konkylie gjennomstrøymt av havsus er huset.»

Ja, hvordan det var her ute sommer som vinter når «hainn» plutselig snudde? Vinden, altså. For øyriket Vega er et land av hav med alt som det innebærer. Når hav og himmel trekker dype åndedrett som forløses i et veldig kok og blir bølgene høye og slår som himmelhøyt mot skjærene ytterst der hvor de dype fallgrunnene begynner. I det heftigste av vær forsvinner øyene ute av syne under det frådende hav. Fattigfolks varme har duna etter ærfuglen blitt kalt, selv om kostbarhetene helst ble og blir solgt til fintfolk med svulmende portemoneer. Tenk hvor inderlig godt det må ha gjort å legge en ederdunsdyne over seg for å la den synke tett inntil når stormene endevendte folk og landskap i den marine villmarken.

Havet, døden og kjærligheten

Havet, døden og kjærligheten er en kjenningsmelodi for det hardføre livet mange nautiske mil av land. Her ute kunne mange endelikt ha fått disse ordene med seg: av hav er du kommet, til hav skal du bli. Bølgene har mange hemmeligheter, havet ga og tok.

Av de tusenvis av holmer og skjær rundt Vega har rundt 80 av de vært tilholdssted for mennesker som levde tett på hverandre i små, nære samfunn. Uten så mange muligheter å komme unna hverandre på. Fordelen var at det gjerne var ei håndsrekning å få når det var behov for det. Hjelpen var gjerne knapt et duggfriskt slengkyss unna når noen trengte det.

Huset på store Emårsøy. Foto: Hanne Pernille Andersen.

Ovenfor: Utværet Lånan

Til venstre: Sett fra kaia ved bryggemiljøet på Nes

LAVMÆLT LANDSKAP

Vegaøyane ligger på den største sammenhengende strandflaten i Norge som måler ca. 50 km fra fastlandet til egga.

I dag er det bare fastboende på hovedøya Vega, Ylvingen, Kilvær og Omnøy. Tidligere var rundt 80 av øyene bebodd. En bosetting som varte helt fram til 20 og 30 år siden. Til da sentrale myndigheter la opp til sentralisering som medførte at de fleste av øyene ble avfolket. Skolene på Hysvær og på Skogsholmen ble nedlagt, båt- og postruter ble innstilt da folket gradvis takket ja til tilbudet om fraflyttingsstøtte. Mange tok husene med seg da de dro.

Men i løpet av de siste årene har det skjedd mye positivt i de gamle øyværene takket være de nye mulighetene som verdensarvstatusen har gitt. Økonomiske tilskuddsordninger til ærfugldrift, ivaretagelse av kulturlandskapet og restaurering av bygninger er iverksatt. Hus settes i stand, hammerslag høres igjen og i dunværene drar grunneiere ut til øyene i månedene mai og juni for å ta vare på den gamle tradisjonen med å ta vare på ærfuglen.

(Kilde: Vega Verdensarv)

Ny giv

Selv om mange av husene bygget av rekved og vrakgods er forvitret og flyttet står, heldigvis en del hus igjen, mange sjarmerende velholdte. Her ute er det ny giv! I boka *Utvær ført* i pennen av Helge A. Wold skildres dunværet Lånan i et vemodig oppbrudd på åttitallet. Den gang da! Mye fint har skjedd siden den gang. Hit ut kan du komme sommerstid utenfor hekkesesongen for å oppleve samspillet mellom folk og fugl. Etterkommere av havfolket har heldigvis hatt vanskelig for å la fortiden slippe. Sammen har de kjempet frem en gjev verdensarvstatus. At kystfolket er driftige av seg har det forresten aldri vært noen tvil om. De hvitmalte husene som glinser som reneste gull under midnattssolen er vitnesbyrd på det.

Sørbygdfestivalen

For å lokke til seg både tilreisende og Vegaværingar har et av grendelagene tatt et festlig initiativ. Hvert år i forbindelse med festivalen Vegadagene går Sørbygdas egen, lille festival av stabelen. Her ute ligger det nemlig langstrakte og flotte sandstrender som på fine dager fremstår som litt av en herlighet. Selv gleder jeg meg vanvittig til å prøve snorkelstien! Festlige aktiviteter i vann og på land legges til rette av den driftige dugnadsgjengen som har Sørbygda i sitt hjerte. Her er terskelen lav for å kunne hive seg med. Gjennom disse dagene gjør Cecilie og andre med henne som har bygda i sitt hjerte alt de kan for å skape liv og røre på sørsiden hvor du finner langstrakte sandstrender.

Reis din kos

Når du er på Vega er det leia som er veien. Skynd deg, bestill! Båtturene i regi av verdensarven ut i øymylderet fylles raskt opp, lengre enn langt før avgang. Til Lånan er det rundt ti turer for tilreisende sommerstid. Til Skogsholmen derimot kommer du med daglige avganger med hurtigbåten! Måtte bare ruten opprettholdes. Kjæreste fylkeskommune, vær snill med oss og alle andre som har til gode å ta seg ut hit. La oss få beholde muligheten til skjellsettende stunder langs strendene av skjell til havs. Undersøker du litt på forhånd kan det til tids skje at du får servering der ute om du lar tiden være en venn og hopper i land mens du venter på neste båt.

Under Sørbygdfestivalen på Vega kan du prøve snorkel-stien under vann. Foto: Lena Sofie Rakvaag.

Kvinnene og havet

I forseggjorte bøker som «Feskarbonden og andre kvinnfolk» av Marie Austrem og Guri Ingebrigtsen, «Øylandet» av Inga E. Næss og «Utvær» av Helge A. Wold skildres kvinnens liv langs kysten opp igjennom. Her møter vi sterke skjebner og driftige mennesker som tidvis har blitt hardt prøvd av å leve med og av havet. Slike skildringer virker langt fra avskrekkende på noen. Tvert i mot! For mange nautiske mil av land skaper to unge kvinner liv og røre på Skogsholmen, en av høydepunktene i Vegas lavmælte skjærgård. Gjestehuset på øya holder de tidvis åpent gjennom sommeren. Her får du enkle forfriskninger og servering. Henriette fra Vega og Julie som er utaskjærs fra nærer en sterk kjærlighet til folk og landskap. Det gamle internatet som har huset mange øyfolk gjennom deres skoletid har fått en ny tilværelse. En gjeng med øykjære folk gikk sammen om å sette det i stand.

– For meg har det alltid vært en drøm å drive noe her ute. Så da jeg tilfeldig møtte på Julie som har den samme lidenskapen for Skogsholmen som meg, slo vi oss sammen. Fra slutten av juni ønsker vi folk velkomne utover til vår idyll, forteller Henriette og får meg til å glede meg til å utforske øyriket Vega denne sommeren.

Helge A. Wold fikk rett i sitt siste kapittel av «Utvær». «Enda har menneskene som lever av, med og på havet mye ugjort her ute.

Inga er en av kvinnene som har utrettet mye. Hun har sørget for å få satt i stand det gamle handelsstedet på Rørøy. – Min oldemor var den siste driver før det gikk konkurs rundt 1814. Nå er det to enker som bor der. Stedet er beskrevet i boken «Nordlandske handelssteder».

Sommerstid holder Inga til på Nes, nord på Vega. Her ligger E-huset som er et museum med en fast utstilling som viser ærfugldriften historie. Den gamle handelsbryggen som E-huset ligger i benyttet Ingas farfar som handelsbrygge. Er du interessert i historier om hvordan kvinnelivet har vært ved kysten oppigjennom, kan det lønne seg å hanke i tak i Inga.

Havets kvinner på Lånan.
Foto: Cyril Ruoso

VEGA VERDENSARV

Lokalbefolkningen bør få en velfortjent ære for å ha jobbet frem medlemskapet i verdensarven. Da Vegaøyene i 2004 kom med på UNESCOs prestisjetunge liste var ærfugldriften og duntradisjonene tungtveiende argumenter. UNESCOs verdensarvskomiteé uttalte at «Vegaøyene viser hvordan generasjoner av fiskere og bønder gjennom de siste 1500 år har opprettholdt en bærekraftig levemåte i et værhardt område nær Polarsirkelen, basert på den nå unike tradisjonen med ærfugldriften. Statusen er også en hyllest til kvinners bidrag til dunprosessen». Bosettingen på øyene i Vega-skjærgården er blant landets eldste.

Viktig: Gjester du skjærgården rundt Vega må ta særlig hensyn i hekkesesongen fra 15. april til 31. juli. Hunder bør holdes unna land i fugleværene i denne tiden.

Verdensarven på Lånan
Foto: Cyril Ruoso

Til høyre: Havets fristelser tilberedt av mesterkokken Jon Aga på Havhotellet på Vega.

Ovenfor: Havets frukter. Foto: Hanne Pernille Andersen

BO & SPIS PÅ VEGA

På hovedøya Vega og i skjærgården utenfor kan du finne sjarmerende ly for natten. På Nes kan du overnatte i gamle rorbuer i et sjarmerende rorbumiljø. Noen av bryggene har egne kaier, hva med å bare sitte på kaikanten gjennom de lyse sommernettene? Ønsker du å trekke ut i havgapet kan du ta turen til Skogsholmen Gjestehus. Her får du ly for natten og frokost. Lunsj og middag kan bestilles, på kveldene holdes baren åpen. Ut hit kommer du med hurtigbåt fra Sandnessjøen og Vega. I tillegg er her en gjestehavn uten tilgang til vann. Åpent fra slutten av juni og ut juli. For august kan du sende forespørsel.

Skogsholmen gjestehus, kontaktinfo:

FB: @skogsholmen, skogsholmen@live.no og 94876103.

Havhotellets femretters meny er litt av en helaften! www.havhotellet.no.

Andre spisesteder: Sparstua, Kroa, Sandmo gårdsbakeri, Nes Kafé, Gåkka mathus

Mer info: verdensarvvega.no / visitvega.no

På Nes på Vega kan du overnatte i en av bryggene på kaikanten.

TRÆNA

Når jeg lukker øyene finner jeg meg gjerne underveis. Tilbake til en av mange sjøreiser over den blå vidda bølgelangs med hurtigbåten ut til Træna. Fordi det er av de fineste måter å reise kysten på. Plutselig er jeg ute på dekk sammen med andre havfolk bare for å kjenne på hvor godt det gjør å bevege seg over den beryktede Trænfjorden. Det er bare å sette sjøben mens fjellene på Sanna stiger opp av havet bak et lavmælt og toppløst havlandskap.

Underveis stiger et rødmalt hus opp av havet sammen med Trænfjellene i bakgrunnen. Selv om mange av holmene vi farer forbi er nakne, er de steder hvor mange kommer fra. Adrianna-stua på Lyngøya på vei ut mot Træna minner oss på om at det har vært samfunn på underhavs fjellenes topper. Det gamle huset etter Adrianna gjør inntrykk på oss når det tegner seg mot de heftige trænfjellene. Som en konkylie for havets sus står Adrianna-stua der og vekker undring. Hvordan har livet vært her ute? En gang var det et helt samfunn på Lyngøya, her kunne man springe mellom hus og brygger. Slike samfunn har det vært på flere av de nakne øyene du farer forbi langt til havs. Kanskje kan du skimte en grunnmur et sted om du skjerper blikket.

Træna fyr

Oi! Se, det er noe der, langt der ute. Aha, det er Træna fyr! På en stein i havet kan du skimte tårnet fra babord side på vei videre ut til Træna. Tenk at det tidvis var et samfunn her ute også, med rorbuer med de mest finurlige navn, bygget tett-i-tett. Nå venter havet folk på Træna på at fyret rykker opp på Kystverkets prioriteringsliste. Tenk om det blir mulig å overnatte der ute? Muligheten er absolutt til stede. Kunne vi bare foreta en liten reise inn i fremtiden!

– Båten er solid den, laget for å tåle å gå under. Den spretter bare opp igjen om den går under! Kafebestyreren ombord i hurtigbåten ut til Træna fortalte det for noen vintre siden. Sjøsterk og smilende serverte hun kaffe i rokk og fokk. Til oss som var på vei over Trænfjorden for første gang vinterfesten «Ta Træna med storm» gikk av stabelen. Nå har den blitt en årlig samling for havfolket. 15 forblåste meter i sekundet over det åpne havstykket kan være riktig så friskt! Hoi hvor det gikk, og det gikk bra! Siden har man blitt begunstiget med stille og solfylte vinterdager til og fra. Været blir som det blir, vær-appene blir likevel flittig brukt i disse dagene.

Tilværelsens ytterpunkt

For det kan være høylytt vær over det lavmælte havlandskapet. Selv om Trænfjellene under riktige vindforhold skjærer av litt for villhavet bakenfor. Rundt Sanna kan man forresten gå på fjære sjø, om man er i følge med kjentfolk. Uten høy-klakker må vite, stien er ulendt og stedvis er det bare bratte svaberg. Som jeg gleder meg til å gå helt rundt øya, på baksiden mot villhavet i en gyllen sommernatt. Gjerne med fyrverkeriet Marit på Træna. Hun holder liv i det lille, rødmalte museet og kan fortelle inngripende historier om hvordan livet har vært her ute. Kjærlighetsstien kalles omveien rundt Sanna på folkemunne.

Kanskje drister jeg meg til på samme tur å overnatte i fjellkatedralen en sensommernatt. Eller i den dype Trollhellaren. Kirkhelleren på Sanna er sagnomsust, her er spor etter noen av de først kjente bosetningene langs den ganske kyst. Det er noe forlokkende med slike huler man vet mennesker har levd før oss. På Røst har Kirkhelleren på Sanna en søster, selveste Helvete på Trenyken. Når astronomer tør å overnatte på slike steder, så tør også jeg. Bare vent så får du se! Alene drar jeg langt derifra, for Hildegunn og Ann Cecilie på Røst har lovet å bli med for å tilbringe en natt i selveste «Helvete».

Øyhopping

Træna må være blant de mest ideelle arkipelene for øyhopping. De daglige båtrutene går i sirkel mellom øyene her ute, det gjør det så lett å bedrive øyhopping. Enten du overnatter utendørs i gullskimrende sommernetter, eller du tar deg fra øy til øy på en dag. På øya Selvær er det mulig å overnatte, noe som anbefales på det varmeste. Å vandre rundt på øya hvor det bor rundt 50 mennesker er en fin opplevelse. Spennende også. For her ute skjer det ting med tang. Den arktiske grønsken hentes opp fra havbunnen og skjære ved de ytterste skjær. Trænfjorden er Zoes blå grønnshage. Her ute har hun sørget for liv i det gamle fiskemottaket igjen. Fra Selvær vil det bli servert tang i mange slangs former til folket.

Flere ute i øyene er tilflyttere til stedene de har fortapt seg i, andre er knyttet til stedene gjennom et hav av tid.

– Hva er vi uten tilflyttere, spør Mari-Ann som sammen med resten av havfolket ønsker nye havfolk velkommen. Gode krefter ønskes varmt velkommen.

Hopp i havet!

Etter å ha reist så vide omkring fra øy til øy er det forfriskende deilig å hoppe i havet! Det er bare å ekkolodde stemningen på og utenfor Havfolkets hus. Her forvandlet ivrige arkitektstudenter gjennom en sommer et gammelt og slitent naust til en intim stor-stue for havfolket. Mange samtaler og diskusjoner i den dampende saunaen har før mye godt med seg. Ta deg for all del tid til ei snill og varmende stund her for å møte badeglade og varmekjære fastboende og kunstnersjeler på vid vanke langt hjemmefra. Træna inviterer skapende mennesker til dynamiske opphold gjennom sin kunstnerresidens. Træna er passe funky blitt! På Aloha cafe kan du nyte kaffe fra Trænas eget kaffebrenneri, «PÅ». Ukrainske Aleksey har sammen med sin Inna tatt med seg sin lidenskap for velduftende bønner og mørke dråper til Træna. Sommerstid er det bare å drikke kaffe midt på natta, sove kan du gjøre siden. Som finest kan det være å bade når floa sammenfaller med når sola er som lavest på himmelen, midt på natta. Da kan du bade et forgylt ishav fargesatt av midnattssolen og de menneskene du møter her ute. Kanskje våger du deg uti også vinterstid? I så fall, ta turen ut til neste «Ta Træna med storm» for å bade i vinterhavet. Moa lover å fyre godt i badstuen så du blir like varm i kroppen som hun er i hjertet for Træna. Ja, hvem vet, kanskje sees vi. Neste vinter skal jeg nemlig driste meg uti vinterhavet, det blir mitt eneste nyttårsforsett.

Badstunaustet på Husøya, Træna. Sonja og August tilbringer éi snill stund ved vannkanten.

Stranden på Sandøya, kalles også Waikkiki Beach

TRÆNA - HAWAII

Utstillingen «Træna-Hawaii» kan oppleves på Træna museum og rundt omkring på øya. Ta del av fortellingen om fotografen Alma Sandøy fra Træna og broren Theodor Holmen. Han emigrerte til Hawaii før lillesøsteren ble født men holdt kontakten gjennom brev. Theodor og Alme mødtes aldri, han forble i Amerika og hun i Træna. Men brev og fotografi fra hver sin side av jordkloden, gjennom et halvt århundre er behørig dokumentert. Over hele øya finner du forskjellige spor av historien.

www.tenktraena.no/traenahawaii

Foto: Alma Sandøy, inngår i samlingen Træna-Hawaii, Arkiv i Nordland

*“JEG SKULDE HAVE LYST AT VARE VED
DIG EN DAG I RIGTIG KOLDT VEIR”*

Theodor Holmen,
10 januar 1922, Honolulu, Hawaii

Hawaii + Sandøya = sant.

Videre fra Selvær kan du ta deg bølgelangs til Holmen og Sandøy. Øyene her ute er forskjellige, man kan fint bruke en uke, en måned eller et helt liv her ute for å bli bedre kjent med havskapet. På Sandøya holder Jann til. Trænas poetiske fotograf Alma var hans mor. Han har tatt godt vare på fotografiapparatet hun fikk tilsendt fra sin bror Theodor. Han som aldri kom hjem igjen etter å ha gjort landkjenning på Hawaii da han som ung mann reiste til sjøs. I et av de sirlige brevene han skrev til sin søster Alma lengter han seg til Træna for å igjen oppleve en kald vinterdag. Sandstrendene på Hawaii må ha minnet han på Sandøya og hans nordhavsparadis. Takket være Theodors gave finnes det poetiske fotografier som du vil kunne se rundt om på øyene. Alma ble en habil fotograf som etterlot seg en viktig arv som dokumenterer hvordan livet var her ute. Sommerstid vokter Jann varsomt over ærfuglen på Sandøya, Almas rike. For lånet av husene under rugingen betaler ea for seg med den fineste dun. Heldigvis er det håp for ærfuglen også i fremtiden på Sandøya, Janns barnebarn er også sterkt knyttet til Sandøya og det som var heimhuset til ho Alma.

Det er nu nokraa Warmt her ude
 og i aar har det ikke regnet
 saa meget som sedvanlig
 Jeg gaar ofte ud og svømmer
 og sjöen er bestandig Warm
 jeg har i det Sidste blit Sol
 brændt og regnet sliq som
 jeg pleiede at Wære. Somer-
 Tidur hjemme. Isobrisen
 og solskinnet har bidragit
 meget Till min helse og velbehag
 og jeg Trives bare gæt.
 Jeg har haft Some Fatogæaf
 Taget af Will sende Eds

Brev fra Theodor Holmen sendt fra Hawaii til sin søster Alma på Træna.

Foto: inngår i samlingen Træna-Hawaii, Arkiv i Nordland

TRÆNAFESTIVALEN

På Træna trår hele lokalbefolkningen til når den årlige Trænafestivalen arrangeres den andre helgen i juli. Festivalen blir til med dugnadsånd og et frivillig engasjement som er havfolket verdig. Øyas fastboende mobiliserer seg sammen for å lage årets store fest i havgapet. Rundt 5000 gjester lokker de til seg denne helgen. Trøste og bære! Siden 2003 har festivalen vokst seg til å bli en internasjonal smeltedigel. Folk fra hele verden reiser bølgelangs for å oppleve konserter, mat, musikk og sol natten gjennom. Sove gjør mange siden! Tips: slå opp teltet i utkanten av øya for å nyte både stillhet og full fest!

www.trena.net

Havfrisk keramikk av Mari-Ann Droksås, Træna-Hawaii-øl fra Bådin Bryggeri. På Træna Kaffebrenneri serverer nybrygget, Fred med Trænas delikatesse, rekling av kveite.

BO & SPIS PÅ TRÆNA

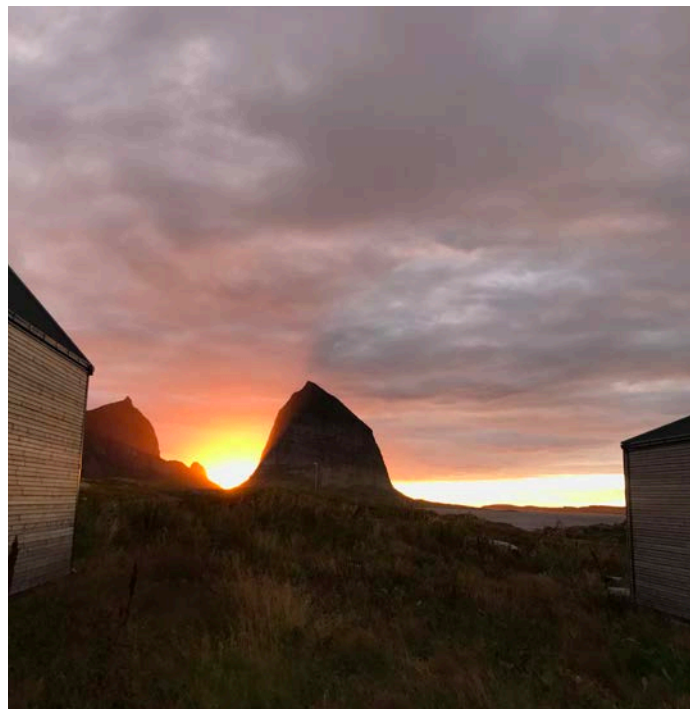
Hvis du ikke fanger din egen fisk og duker opp din egen fest i naturen anbefales å teste noen av de lokale spisestedene. Overnatte kan du gjøre på både Husøy og Selvær.

- Aloha Café - café og restaurant hele året
- Havfolkets Hus - pub hele året, matserving om sommeren
- Træna Rorbuerie - rorbuer, matserving, konferenase
- Træna Overnatting - oppusset overnattingssted i sentrum
- Træna Arctic Fishing - overnattingssted Selvær
- Træna Gjestegård - overnatting Husøy
- På Træna Kaffebrenneri - lokalt kaffebrenneri
- Smak Træna - loka sjømat i butikken
- The Northern Company - tang fra Selvær
- Træna-Hawaii Annanas Pale Ale - øl fra Bådin Bryggeri

TA TRÆNA MED STORM

Lillesøsteren til Trænafestivalen er Ta Træna med Storm. Det er en vinterfestival med seminarer og workshops, lokalmat og middager, vinterbading, konserter, kulturhappenings og øyhopping. Mye skjer utendørs, men også inne i den opplyste hjella og på andre plasser som trer frem i vinterlyset. Skreifesten ombord bilferga har blitt en tradisjon! Ta Træna med Storm rrangeres hvert år, en vindfull helg i februar. Mer info: www.tenktraena.no/vinterfest

RØST

Omsluttet av den veldige Vestfjorden ligger et forunderlig havlandskap jeg oppdaget første gang gjennom «Jakten på den forsvunnede diamant». Senere reiste ut over det åpne havstykket, og fant.

Bortenfor øyer med formfulle formasjoner som setter fantasien i sving ligger Skomvær fyr. Utilgjengelig de fleste av årets måneder. Skomvær ligger langt og utfordrende til havs, femten kilometer sydvest av den lavmælte myriaden Røstlandet, der hvor folk bor. Er du heldig og får skyss ut til fyret en av disse svale sommerdagene risikerer du at noe av deg blir igjen her. Eventyrskildreren Theodor Kittelsen ble her ute like gjerne i to år. Kanskje forstår du han når du finner deg på utsiden av fyrtårnet nesten tretti meter over den frodige, gresskledd bakken, ute på «dekk» etter å ha klatret de stadig brattere trappene helt opp til lyskilden. Den ligger 47 meter over havet og har en lysvidde på 19 nautiske mil som har gjort den største forskjell for havets folk siden 1887.

«Hele Øyen svømmer i en Ring af Havskum og Brændinger. Der er et Bulder og et Brag, en Hylen og en Torden som af tusend Dæmoner, og Fraaden dækker snehvid hver Holme og hvert Skjær rundt om. Ja selv det massive Fyrtaarn – Jern fra øverst til nederst – Skjælver og dirrer, medens det sender sine seksten Straaler spøgelsesaktig ud i Mørket». Sitat Theodor Kittelsen.

Landet bortenfor

Ser du for deg hvordan det var her ute når havet slo tungt mot øya og måneskinnet lyste opp Vestfjorden? Fra en perforert balkong av jern får vi et oversyn over havlandskapet som er opphav til fascinerende eventyr. Her har fortsatt kunstnere tilhold gjennom sommermånedene. Gjør du landkjenning her får du servert forfriskninger av livsglade og skapende folk mens hønene spankulerer fritt rundt omkring.

Når du befinner deg her ute ved Trenykene og Skomvær er du ved Lofotens ytterpunkt. Nykene er som en forlengelse av Lofotveggen, hvis tinderader skimtes i horisonten hvor Vestfjorden slutter og det enda villere storhavet begynner.

Ellefsnyken ligner forresten en dromedar, påstår Carl Dons i boken «De tusen øers land» fra 1946. Nykene ligner kjempemessige, forhistoriske dyr fremholder han. HERNYKEN på sin side er en topuklet kamel som ligger på svøm over Vestfjordhavet, det er bare puklene som stikker opp av sjøen. Så er det Trenyken, som beskrives som en bastard mellom et nesehorn og en kamel. Ser du det som Carl Dons så?

Godeste Dons kommer også med denne påstanden i 1946: «En gang kan Røst komme til å bli et turistland – her er nemlig et eiendommelig stykke av verden, noe helt for seg selv; et alveland, huldreland, draugeland.»

Øyene her ute er rester av et større land, bruddstykker av et fjelland som naturkreftene sakte formet om til et myldrende arkipel av holmer og skjær. De formfulle nykene som oppsto i de heftige brytningene i svunnen tid har gitt grobunn for sagn og eventyr. Fra skriftlige kilder derimot, vet vi at det på Sandøya i 1432 strandet en italiensk adelsmann med navn Pietro Querini. Etter å ha berget seg helskinnet hjem igjen til Italia sørget han for at hans beretning om øyene i Vestfjorden og folket havnet i Vatikanets mangfoldige bibliotek. Er du heldig klarer du hanke tak i Finn-Olav på Røst. Han er en dyktig formidler av sine teorier om de fortryllende fjellformasjonene ute i havet mellom Røstlandet og Skomvær. Kan det virkelig være Trenyken

som er omtalt i Homers Odysseen? Ja, hvem vet? I hula som helt enkelt kalles Helvete finnes det veggkunst som er bevart gjennom tusener av år. Gamle sagn om Utrøst og huldrelandet gjør inntrykk. Per Fugelli fortalte at han i sitt neste liv gjerne ville bli en skarv på Utrøst. Vi ser han for oss. Skarven er en vakker skapning når den brer vingene ut og solen glinser i den mørke fjærdrakten. For Vestfjorden kan fortone seg som en svanesjø under de riktige forhold, om man lar fantasien være en venn.

Folk og fugl

– Kom, så lager vi Røst-reklame, lokket Per Fugelli med den gang jeg reiste ut til eventyrlandet hans. Takket være han kom jeg meg endelig ut dit jeg en gang fant den forsvunne diamant, brettspillet du vet. Begeistring han og Charlotte næret for det toppløse landskapet smittet umiddelbart. Av de mange holmer og skjær som utgjør Røstlandet gjorde de landkjenning på Lyngvær i et gammelt fiskerhjem. Fugelli-huset kan du nå leie for ei snill stund sommerstid.

Gudrun på Røst derimot, valgte seg Grimsøya som hun senere fikk oppleve ble bundet til «Heimlandet» med bro. For det som nå er lenge siden måtte folket her gjerne vente på fjære sjø for å komme seg heim. Sommerstid lever Gudrun tett på ærfuglene som datteren Marit tar turen hjem fra Vega på vårparten for å vokte. Slik hennes far gjorde gjennom et langt liv. Fuglene vagger opp på land og er så tamme at de legger seg på reir under hagebenken og tett inntil hustrappen. Ja, farer du varsomt frem kan det hende at du kan stryke ea. Samspillet mellom folk og fugl er rørende.

– Kjære deg, du behøver ikke springe etter dundottene ler Marit. Endelig har solen sprukket gjennom det våte skylaget denne vårdagen. Dunen som ea legger igjen i reiret renses utendørs. Å se små kostbarheter bli fanget opp av vinden under harpingen får hjertet til å hoppe. Marit ler gjenkjennende.

– Slik kunne jeg også springe etter duna da jeg var ung. Men da får vi ikke gjort annet smiler hun og vender harpen etter å ha raspet den gjennom nylonstrengene med nøyaktig tykkelse. Gammelharpa etter faren er tyngre og mer tungvint å bruke enn hennes, men den tas godt vare på. Fremtiden bekymrer nok Marit seg litt for. Håpet hennes er å overlevere kunnskapen om ærfugldriften som er nedarvet gjennom generasjoner til øyrikets barn.

Marit og ektemannen reiser fra Vega til Marits barndomshjem på Røst hvert år for å ta vare på ærfuglene som Marits far i sin tid vokter over.

Fortid med fremtid

Apropos tiden som har vært. Toralfhuset ute på Lyngvær er kanskje annet enn vakkert. Likevel spiller det på strenger i havdypet av oss. Forfallet er som en sorgtung melodi som tar oss nærmere de som har levd her før. Det er som de forfalne husene forsøker å hviske sine historier til oss. Se oss, her er vi, ta vare på oss!

Selv om ingen har bruk for slike hus er de monumenter over en svunnen tid, viktige påminnelser om hvor sårbare og forgjengelige også vi er. Slikt avler visdom. Helge A. Wold skildrer slike hus i boka «Utvær». Forfalne hus påminner oss om vår egen dødelighet, at vår tid her på jorden er så kort skriver han. Som treverket i gamle hus forvitres også vi av tiden før alle spor av oss forblir borte. Husene holder liv i ekko etter de som levde her før oss.

Erik Andreas Colban skriver at folk på Værøy og Røst har åpne hjerter. I Per Fugellis skattekiste på nett skrev han at Trenyken har vært med på å forme folkesjelen på Røst. De ligner på hverandre fjellene her ute, og sjelene der inne; vennlige, kloke, tålmodige og gavmilde. Hans lille lofotkiste med skatter og stort innhold finner du med enkle tastetrykk. Inspirert av at Røstlandets høyeste punkt bare rager elleve meter over havoverflaten ble han:

“Livet på toppen er ingen lykke. Jeg kjenner få som er blitt snille og rike på venner av å strebe mot toppene. Når du kommer opp er der kaldt og ensomt. Og verre enn alt: du får øye på en ny topp, høyere, lenger borte. På toppen kan du bli rammet av sosial høydesyke. Du kan innbille deg at du er et toppmenneske, et overmenneske, hevet over undermenneskene som famler der nede. Den mentalitet som gjør toppene til menneskets høyeste mål har ført mye vondt med seg. Nei, det er for mye dyrking av topper i Norge. Det er derfor jeg er så forelsket i Røst, det toppløse eventyrlandet ytterst i Lofoten. Her ute på Røst er vi flate. Her er folk folk, de rager fra en halv meter til to meter over havet. Ingen klatrer på hverandre og ingen blir helt av å bestige Røstlandets høyeste punkt.”

Tankegodset hans gir gjenklang. I det lavmælte havlandskapet er det heller ingen skoger å gå seg vill i, få høye punkt å falle ned fra. Derimot kan man vandre over Røstlandet og stadig oppdage noe nytt. Er du heldig får du Anne Cecilie som lager de lekreste retter på Querini som omviser, hvis hun har en ledig stund. Hun kan ta deg helt ytterst på Røst hvor Værøy ligger ute i horisonten. Dit hvor de lave heiene og de ubebygde markene heller svakt ned i Vestfjorden. Her ute, ved stein-ruinene av den gamle kirken og den gamle kirkegården er det heftig å bare være gjennom de gullskimrende nordlandsnettene. Sove kan vi gjøre siden.

Toralf-huset ute på Lyngvær

Spøkelseshuset, en konkylie

«Toralfhuset» ved Røstlandet fasinerer mange. Like ved sjøen på Kårøya ligger huset som muligens er fra slutten av attenhundretallet forvitret, gjennomtrukket av vind og den friskeste havluft. Lenge flagret gardinene gjennom knuste vindu. Anne Wetterhalls husker så godt gardinene fra somrene hun tilbrakte her ute i huset etter oldemoren Kristine Skaar. Hun syntes de var så vakre. Trolig hadde de hengt her i flere år før hun forelsket seg i dem, kanskje så langt tilbake som 1910, for hverken hennes mor eller oldemor sydde de. Å se gardinene blafre med glasskår i seg mange år senere da hun kom tilbake til Røst gjorde henne sørgmodig.

Slike hus vet å vekke melankolien i oss uansett tilknytning. Toralfhuset som også kan kalles Kristinehuset etter Annes oldemor har mange blitt glade i og føler omsorg for uten å helt finne en løsning på hva som kan gjøres for å redde det. Annes oldemor fikk bygget huset etter at hun ble enke. Senere kom Petter Torsen inn i bildet som oldemorens forlovede. Kanskje var det med han at huset ble flyttet litt lengre opp på land. Huset lå så utsatt til for storfloa tidligere, kan Anne fortelle. Huset har også blitt kalt for Torsenhuset etter han. Oldemorens fostersønn Toralf Mikalsen er det mange på Røst som forbinder huset med. Han bodde der livet ut uten at han eide huset formelt. Petter Torsen testamenterte huset til Annes mor Alfhild og onkel Charles som solgte huset etter Toralfs død. Siden midten av 70-tallet har mennesker kun vært innom på hastige besøk, ingen har bodd her siden Toralf Mikalsen ble funnet død i ei steinrøys rundt 1974, etter å ha sett til sauene sine.

Annes morfar Alfred Skaar, sønn av Kristine, bodde også i huset med sin første familie. Da han ble enkemann i 1927 etter at Annes mormor døde giftet han seg på nytt med fyrmesterdatteren av Skomvær fyr og flyttet dit hvor han senere ble fyrmester. Annes mor Alfhild var da 10 år og ble igjen hos sin farmor som var svært religiøs. Moren Alfhild ble boende i huset på Kårøya også da hun stiftet familie med Annes far Hans Wågønes. Også han ble assistent på Skomvær fyr. Senere tok han med seg Anne og søsknene som vokste opp blant annet på Landegode fyr.

Tenk, Anne Wetterhall er fjerde generasjon som bodde på Kårøya med sin mormor. Om hun ble født i huset vet hun ikke, men hun var på Røst til hun var 7 år gammel.

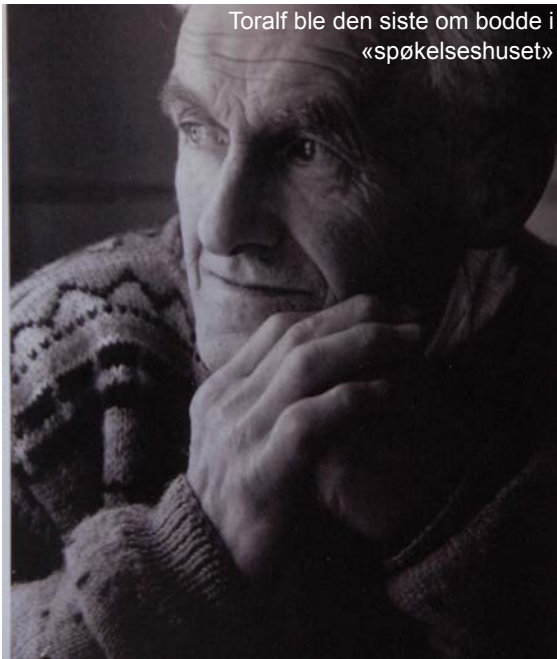

Kvinnen på trappen kan være Anne Wetterhalls oldemor Kristine Skaar som fikk bygget huset. Bildet er muligens tatt før huset ble flyttet litt lengre opp på land.

– Vi bodde der som en storfamilie den gang på begynnelsen av 40-tallet, med oldemors fostersønn Toralf og hennes forlovede Petter. Så da jeg kom tilbake og så de knuste vinduene med flagrende, trasige gardiner som hang i glassbiter ble jeg tårevåt. For jeg hadde alltid før syntes at gardinene var så vakre forteller hun. Huset var stort for den tiden, rommene husker hun godt.

– Huset hadde kjøkken, tre rom og en stor hall nede. Ovenpå var det tre eller fire soverom. Kjøkkenet var malt hvitt, her var det en lyseblå kjøkkenbenk og en vedovn med en innebygd kopperkjele som jeg ble veldig fasinert av forteller Anne.

En av stuene ble aldri brukt. Kanskje fordi moren Alfhild 10 år gammel måtte sitte likvake og syngesalmer ved sin mammas kiste i ”finstuen”. – Kanskje var det derfor stuen sjelden ble brukt og min mor ikke likte å snakke om døden. Jeg kan erindre at jeg gikk rundt i finstua og kjente på tingene der. Et fotografi viste en liten jente som var død, det sto i en ramme i en hylle som jeg ofte kikket på. Jeg syntes det var underlig at man fotograferte døde mennesker. Hun var veldig søt og hadde fine klær på seg forteller Anne

Toralf ble den siste om bodde i «spøkeshuset»

Toralf og Jann Skaar i samtale over kjøkkenbordet.

som selv bare kan huske en fin oppvekst på Kårøya. Når hun tenker tilbake, dukker flere minner opp. Ett av rommene ble leid ut som kontor til en herre som bodde med sin familie på Glea.

– Møblene i finstua var svært fine for den tiden. Kanskje var det tapet der. I alle gulv var det tregulv. I hagen var det en brønn, en lekestue, en fjøs, en låve, et stabbur og en utedo. Jeg hadde det veldig bekvemt der, uten at vi var rike eller fattige. Tidligere fantes det en stor kai og to brygger. I den ene bodde en enkemann med en datter som lærte meg å strikke forteller Anne som sist var på Kårøya i 1974.

Om Toralf sier hun: – Toralf var en venn for alle, han var en snill mann. Han hjalp til i slåttene i fjellet, sanket egg og guidet turister i fjellene. Jeg var der aldri da han bodde der alene, men han var og hilste på hos oss.

Huset har siden det ble bygget rommet mange sorger og gleder for de menneskene som har levd der. Toralfhuset, eller Kristinehuset om du vil, vekker nostalgien hos tilreisende til Røst. Forfallet gjør oss kanskje mer årvåkne for husets historie, vi får lyst til å vite mer og håper det blir tatt vare på. Selv om det har en verdi i seg selv slik det står i dag og bringer oss nærmere vårt eget følelsesliv, som en konkyllie for havets sus.

Eivind M.E. Austad, kokk ombord på M/S Bjørnvåg og Olaf Johan Pedersen dy inspiserer gullet på Røst, tørrfisken.

Torskekjaker! Finnes det noe bedre? Anne Cecilie på Røst tester ut retter som hun kan servere på restauranten Querini.

MATTRADISJONER

Interessen for mattradisjoner er sterkt til stede. Anne Cecilie på Røst har sluppet kokeboken Tørrfisk. Hun fabulerer om å lage hvalrull etter gamle oppskrifter, bare hun får tak i spekk fra hvalens dobbelthake og seihjerter fra en slogdunk som kan røkes. Er du rundt forbi anbefaler vi å se etter gamle årganger av Lofotbøkene utgitt av Dag Sørli. Her er fortelles mange glemte historier fra Røst og Lofoten.

Vakkert skue. Det er noe poetisk over den gamle kirkeruinen på Røst.

BO PÅ RØST

Tidens gang som viser seg i forfalne hus minner oss om at tiden er på gjennomreise, som vi. Trenger du et sted å sove på Røst, så finns det flere alternativer:

Fiskarheimen Havly
Kaikanten Rorbuer
Kårøya Rorbucamping
Røst Bryggehottell
Røst Havfiske Camping
Utrøst Havn
Kårøy Rorbucamping

Per Fugelli-huset på Røst er godt utstyrt. Det kan leies via AirBnB.

Selveste Skomvær sett fra «fyr-balkongen».

SPIS PÅ RØST

Querini Pub & Restaurant

Røst Bryggehotell

Fiskarheimen Havly

Kulwants cafe

Kaikanten

THE Creator

RØST - QUERINI

I 1431 la den venetianske handelsmannen Pietro Querini ut fra Kreta med kurs for Flandern, Belgia. Skipet var lastet med vin og krydderier.

Sjøreisen skulle uforvarende komme til å vare fra april 1431 til senhøsten 1432, da 11 av mannskapet på 68 vendte tilbake Venezia etter sitt livs reise. Underveis kom de ut av kurs og ble rammet av forferdelige uhell og ulykker. Fra den engelske kanal ble skipet presset nordover av storm ut i Atlanterhavet vest av Irland. De mistet roret, seilene ble ødelagt og rett før jul måtte mannskapet gå fra borde. Livbåtene, to enslige, ble nådeløst trukket fra hverandre. Den største med 47 mann holdt seg flytende. Uværet førte til at mannskapet døde av sult, tørste, utmattelse og kulde.

De gjenlevende desperate av tørst skriver Querini, i et lite, svinnende håp om å overleve drakk saltvann og urin. Så, endelig. Den 5. januar 1432, etter 20 døgn i livbåten, strandet de på ei øde øy på Røst. Gleden blant de 16 menn som var ved livet må ha vært ubeskrivelig.

Først etter 29 kalde døgn på øya ble de oppdaget av folket på Røst. 11 italienere var da ved livet. Disse venetianske sjømenn ble værende på Røst fra 3. februar til 14. mai 1432. I denne tiden bodde de sammen med folket på Røst og kom tett innpå deres levesett som var totalt annerledes enn det de var vant med fra Venezia.

Etter å endelig ha kommet seg hjem til Venezia ble det skrevet to detaljerte beretninger fra den dramatiske reisen. Adelsmannen Pietro Querini skrev selv sin versjon og mannskapet diktet sin til en skriver i Venezia. Beretningene som finns den dag i dag i Vatikanets bibliotek i Roma, er oversatt til flere språk, deriblant norsk. Lesningen gir et unikt innblikk i et dagligliv i et fiskevær i Nord-Norge på 1400- tallet.

www.querini.no

Fra Querinioperaen på Røst, Foto: Annar Bjørgli

Å reise bølgelangs er av den fineste måten man kan reise fra. Her er vi på kaia på Træna.

REISETIPS

Ad omveier - reisemuligheter langt til havs!

Å reise bølgelangs er av den fineste måten man kan reise fra. Tips: Nordland fylkeskommune tilbyr et Reisepass som varer i 7 dager. For et fastsatt beløp (990kr) kan du reise så mye du vil med hurtigbåt og buss.

Den nye Sommerruten fra 2019 gjør det også mulig å reise mellom øyer og skjær i ytterleia. Hopp på og av på plasser du liker. Turene går under skoleferien mandag-fredag. Les mer og søk etter reiseruter på www.reisnordland.no

Les mer: travelpassnordland.com & www.reisnordland.no

Tanker ved reisens slutt

Lengselen etter havet har jeg med fra mine to bestemødre. Fra min farmor Haldis som seilte utenriks, over de store verdenshavene i over 20 år, og fra min mormor Ragna som kommer fra Hov på yttersida i Lofoten, hun var av de hardføre “yttersi`folket”. Hun savnet alltid havet etter at hun flyttet derifra. Hun kunne smile til meg og si når hun kjente seg selv igjen i meg: “ Husk, vi er to havfruer du og jeg.”

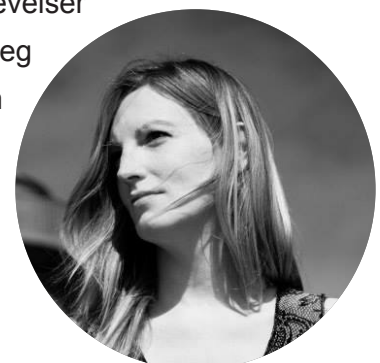
Reisene langs kysten kan være langt fra minste motstands lei. Værfast, det kan man absolutt bli. Så fint det kan være, når kjærkommen tid vinnes. Det gjelder bare å legge frustrasjonen til side, hive seg rundt og bruke den tiden til noe som gjør deg godt. Underveis for å oppleve ytterpunktene herligheter langt til havs må man kjempe med tidvis uforståelige båtruter, og heftige vindstyrker. Men er det som er lettvent bra? Tormod som har bosatt seg omtrent så langt nord og øst man kommer, i Vardø på kysten av Finnmark spør om det. Stedene forandrer seg med menneskene vi møter. Å reise tilbake til steder over tid gir naturligvis en større forståelse. Gir du deg selv tid og bremser opp slik at du unngår å haste fra sted til sted åpner du kanskje mer opp for de gode møtene. I alle fall er det derfor jeg stadig reiser bølgelangs og bølgetvers, alt ettersom været vil.

Havfolket er vant til motstand. Ute på øyene er det mye pågangsmot. Tilflyttere og fastboende kjemper sammen for tilstedeværelsen i havgapet, for stort og smått. Slikt blir det fult av! Skynd deg ut i havgapet. Her venter store og små opplevelser for den som er villig til å gjøre en ekstra innsats for å få med seg skjellsettende øyeblikk. Når du tar turen bølgelangs blir vi glade om du deler dine opplevelser med oss. God seilas!

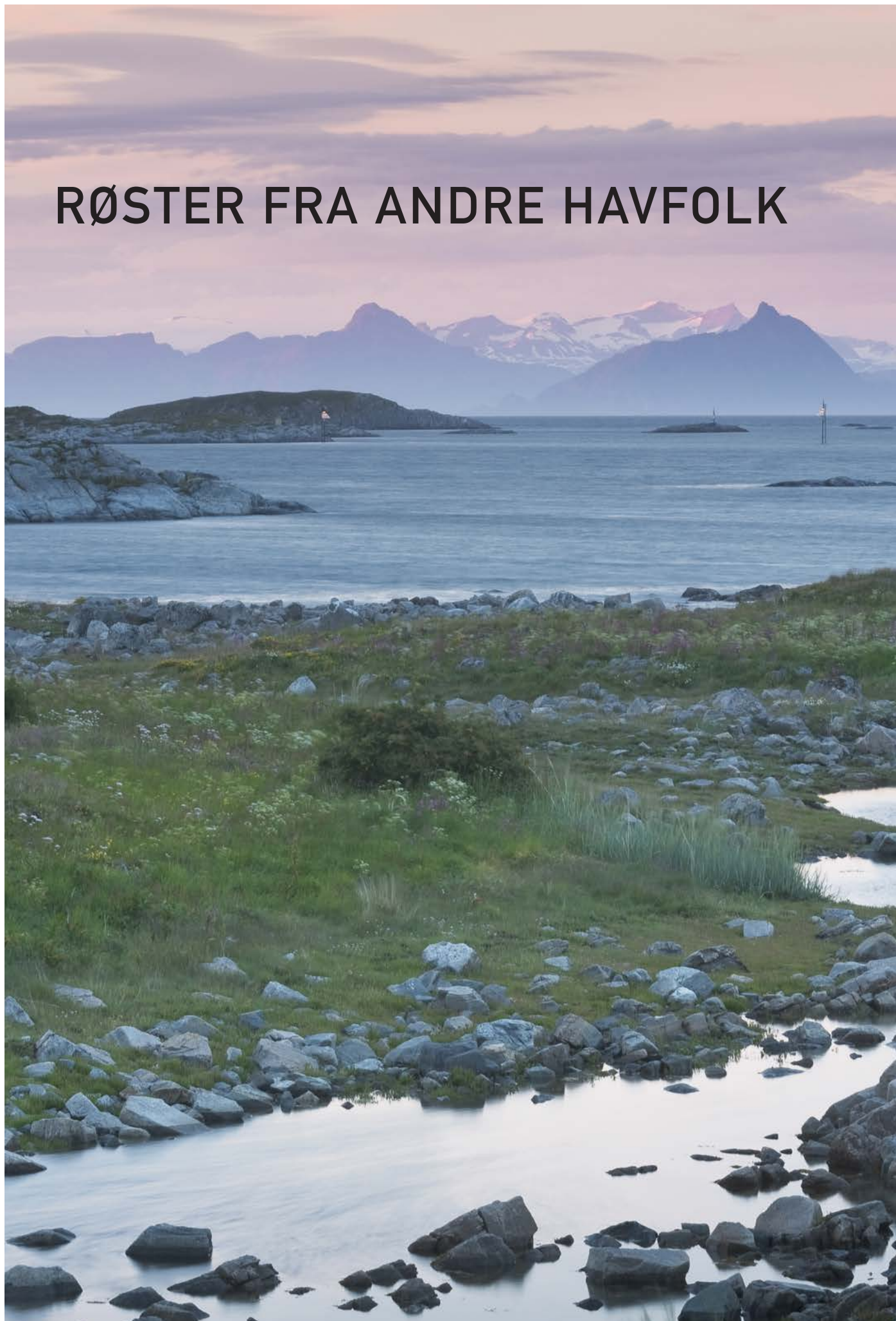
[#bølgelangs](#) [#træna](#) [#vega](#) [#røst](#)

Kathrine Sørgård

Fotograf og reiselivsskribent, www.1001rom.no

RØSTER FRA ANDRE HAVFOLK

Håvard Lund

Landsdelsmusiker og selverklært manisk ekspressiv bassklarinetist.

TRADISJONER UTE I HAVET

Øyfolk har bestandig vært et spesielt folkeslag, og slett ikke få av dem jeg har truffet, har manglet kunnskap om sin nærmeste hverdag. Tradisjonsbasert uetterrettelighet, kaller jeg det. Skepsisen til alt som innebærer endring har vært som en ryggrad. Nye folk i lokalsamfunnet har i utgangspunktet vært uønsket. Forståelig, for ressursene har vært så små at «du dæven om du no kjem her førr å ta ifra oss tjeld-æggan».

På Røst, derimot, der du treffer de vakreste kvinnene, de med brune øyne og mørkt krøllet hår, der har de hatt den viktigste kunnskapen, liker jeg å tenke. «Jeg fryser sånn på bena for mannen min er på havet, dessuten har jeg lyst til å vanne ut genene mine med fyrrig sør-europeisk blod, velkommen inn». Der ute har de tatt imot fremmede menn med åpne armer, og vel så det i flere hundre år.

Alle burde finne en øy for sine gener. Om det på den ene siden heter «stol aldri på en fremmed» og andre siden heter «never trust a local», tenker jeg at det hele fort kan gå godt. For alle.

[#ægganes](#) [#håvardlund](#)

LUKTEN FRA DYRENE INGEN HAR SETT

Tenk deg den dagen du kan lukte et dyr ingen før har sett, men kun hørt lydene av. Alt for få snakker om lukt. Kanskje ikke så rart, for man hadde ikke tradisjon for annet enn å tegne sjøuhyret. Ingen skrev om hva de luktet.

Et sted mellom Træna og Røst finnes det slike dyr. De er nedtegnet i gammel tid, og de er blitt meg beskrevet i moderne tid. Min ubåt-kaptein, en broder i svir og sjømann av rang, har hørt dem. Uforklarlige lyder. Min fiskerkompis på Fleinvær har sett dem. Bølgene som avslører noe i fart rett under havskorpen. Krake søker ofte make, men leter med sørgmodig undervannssang. Kanskje din båt blir den utvalgte for krakens begjær?

[#krakesøkermake](#) [#håvardlund](#)

BASSENGET PÅ SELVÆR

Jeg ble rørt. Tenk at de hadde laget et basseng langt der ute i havgapet. Og trist, for bassenget var tomt. Jeg har en venn, hvis første barndomsminne var å se broren drukne foran hjelpeløs mamma med småunger rundt beina. Faren var på Lofotfiske, ulykken skjedde i Fleinvær.

Det menneskeskapte bassenget, den varme, livgivende tilbyderen av nærhet av fineste sort, av rolig etablering av trygghet; jeg tenkte at «svømmebasseng, det skal man faktisk ha». Faktisk før bil, om samfunnet må prioritere.

[#livgivendeprioriteringer](#) [#håvardlund](#)

AGN OG SAUE-FOR

Albueskjellene på berget smaker helt fantastisk. Knivskjellene i sanda skal visst gjøre det samme, men jeg har ikke fått til trikset folkemusiker Susanne Lundeng prøver å lære meg: Lirk en kjepp med en spiker inn i kjeften på skjellet, og dra det opp når kjeften klapper igjen.

Nei, jeg drar til Myken i stedet. For på Myken får du servert mesteparten av de dyrene feskarbonde farfar kalte ufisk, med en saus av agn oppå. Som blåskjell, hjerteskjell, o-skjell, kamskjell og nettopp knivskjell. Og med et dryss av fritert saue-fôr oppå.

Dyrebeskyttelsen bryr seg forresten ikke med de ytre strøk. For der innlandsbonden hadde kommet i VG ved å servere tang til lammene, takker vi fylket for å ikke lage båtruter gode nok til å avsløre at uten tanga, hadde ikke kystlammene smakt så vanvittig godt.

[#dagligluksus](#) [#håvardlund](#)

Nora Konstanse

Sanger/sangskriver med opphold som Artist in Residence på Træna.

At jeg trekkes ut mot havet og Helgeland er naturlig. Til der hvor mine formødre og fedre rodde fra holme til holme for å finne hverandre. Og mean. Og fisken. Når jeg er hjemme er det som om omgivelsene setter dypere spor. Begrensningene i de små øysamfunnene sår frø i kreativiteten. Det er akkurat som om jeg får større plass og mere tid. Vennskapene blir mer nær. Klart det gjør utslag i musikken. Jeg trodde jeg skulle til Træna vinteren i fjor for å finne roen, for å spille inn plate. Men det var råskapen jeg fant. Resultatet kan du lytte til.

Så blir det nye besøk, på nye steder. Å møte folk gjennom konserter og musikk er fantastisk. Et nytt bekjentskap blir fort til en gammel kjenning når man møtes over en sang. Og det er der mye av drivkraften min ligger, i møtene.

Saunaen på Træna byr på ro og gode samtaler mens det kalde havet rett utenfor inviterer til iskalde vinterbad. Så vidt har jeg våget meg ut i! Klart det gjør utslag i musikken når både folk og natur oppleves nærmere.

[#råskap](#) [#norakonstanse](#)

Øvrige medvirkende

Berit Martinussen,
Vega Verdensarv

Hildegunn Pettersen
Røst

Moa Björnson
Træna

Denne guidebok er tatt frem gjennom prosjektet Træna-Vega-Røst, 2017-2018, med støtte av Nordland Fylkeskommune.

Nordland
FYLKESKOMMUNE

